

С. Трофімов, аспірант кафедри адміністративного права Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого

Здійснення митних процедур на морському транспорті, який прибуває на митну територію України

На сьогодні питання розв'язання проблем у сфері здійснення митних процедур на морському транспорті в Україні як ніколи почало привертати увагу, оскільки наша держава взяла на себе зобов'язання привести норми вітчизняного законодавства у відповідність до міжнародних норм. Ці процедури становлять вкрай важливу сферу для економічної безпеки нашої держави, отже, провадженню митних процедур слід приділяти належну увагу.

Метою статті є аналіз здійснення митних процедур на морському транспорті, який прибуває на митну територію України.

Одним із перших митні процедури на морському транспорті почав досліджувати Є. В. Додін, окремі аспекти вивчали С. В. Ківалов, С. О. Кузнецов, В. В. Серафимов, О. М. Ганжин, В. Г. Деркач, П. В. Пашко та інші правознавці. Разом з тим в юридичній літературі майже не знайшов свого висвітлення порядок здійснення митних процедур на вказаному транспорті.

Насамперед зазначимо, що митні процедури стосовно товарів і транспортних засобів портовими, митними, прикордонними та іншими органами організуються на підставі взаємоузгоджених технологічних схем оформлення, контролю й обробки суден, а також пасажирів і вантажів, які переміщуються за їх допомогою. Технологічні схеми митного та інших видів контролю становлять письмово-графічні документи, що відображують процедуру митно-прикордонного оформлення всіма службами, які взаємодіють за місцем, ціллю, часом, завданнями, рубежами¹. Вказані схеми розробляються відповідно до конкретних, специфічних умов діяльності кожного окремого морського порту. Можна вирізнити певні випадки, на регламентацію яких спрямовані зазначені технологічні схеми. Отже, ці схеми спрямовані на врегулювання процедур митно-прикордонного контролю й оформлення щодо:

¹ Див.: Додін Е. В. Таможенные операции на морском транспорте: Учеб.-метод. пособие. – Одесса, 2001. – 96 с.

1) вітчизняних та іноземних пасажирських, вантажних, риболовних та інших суден закордонного плавання — по прибутті на митну територію України й вибутті за її межі;

2) контролю й оформлення фізичних осіб і товарів, що переміщуються ними;

3) обробки, контролю й оформлення експортно-імпортних товарів (наприклад, у контейнерах, наливних, навалювальних вантажів та ін.).

Потреба в розробці таких специфічних технологічних схем, спрямованих на регламентацію окремих правовідносин, викликана особливостями оформлення документів у процесі здійснення митних процедур в конкретному морському порту, які взагалі або ж певною своєю частиною є переважно спеціалізованими (торговельними, рибними тощо).

Зазначимо, що митні процедури стосовно морського судна, яке прибуває на митну територію України, мають певну специфіку. Отже, необхідно розглянути її більш детально.

Насамперед, інспектор після отримання заявки на проведення митного контролю судна, яка подається особисто його капітаном, або морським агентом не менше як за 4 год. до прибуття судна, реєструє її за формою, встановленою митним органом, і повідомляє про її отримання старшому зміни, який відповідає за організацію роботи митного наряду в складі комісії. У свою чергу, старший зміни перевіряє наявність оперативної інформації (орієнтувань) про це судно, останній порт заходження й вантаж, який воно перевозить, призначає старшого митного наряду, визначає його інспекторський склад і ставить перед старшим наряду завдання з митного контролю й митного оформлення судна, доводить до його відома потрібні орієнтування.

Надалі старший наряду перевіряє готовність інспекторського складу до здійснення митних процедур стосовно морського судна, наявність необхідного митного забезпечення й технічних засобів контролю, які є необхідними при проведенні цих процедур, доводить наряду наявні орієнтування і ставить загальне завдання, виходячи з отриманої оперативної інформації. До складу митного наряду для здійснення митного контролю й митного оформлення судна за рішенням керівництва митного органу можуть залучатися працівники різних структурних підрозділів митного органу. Загальне керівництво діями митного наряду в усіх випадках покладається на старшого наряду. Подальше виконання митних процедур на морському транспорті відбувається таким чином.

Старший митного наряду після прибуття на судно встановлює радіозв'язок з відповідним митним органом, на підконтрольній терито-

рії якого розташований морський порт, визначає порядок взаємодії з представниками інших контролюючих органів, призначає інспектора, відповідального за митне оформлення документів, узгоджує з адміністрацією судна кандидатури осіб від його екіпажу, які супроводжуватимуть інспекторів при проведенні митного огляду судна, а також розподіляє об'єкти огляду між інспекторами й закріплює за ними виділених для супроводження членів екіпажу.

Для здійснення митних процедур законодавством вимагаються відповідні документи, які подаються адміністрацією судна в необхідній кількості, а саме:

1. Генеральна декларація — документ, що містить відомості про морське судно, наявність чи відсутність на його борту вогнепальної зброї, боеприпасів, наркотичних (психотропних) лікарських засобів, які є в судовій аптечці, а також про судову касу. Вона пред'являється виключно при прибутті морського судна із-за кордону.

2. Декларація про вантаж — документ установленого зразка, який містить транспортні характеристики вантажу й умови його безпечного морського перевезення, а також заяви вантажовідправника про належну підготовку вантажу до транспортування.

3. Вантажні документи — коносаменти (штурманські розписки), маніфести, каргоплани, інші документи, які є підставою для перетинання митного кордону водними транспортними засобами й товарами.

4. Суднова роль — список осіб екіпажу судна із зазначенням прізвища, ім'я та по батькові, посад, громадянства, номерів документів, що посвідчують особу члена екіпажу. На цьому документі інспектор митного наряду робить позначку про отримання адміністрацією судна оформлених індивідуальних декларацій екіпажу.

5. Список пасажирів, які перебувають на борту морського судна під час здійснення митних процедур.

6. Декларація про особисті речі членів екіпажу судна — документ, що використовується при митному оформленні суден закордонного плавання, які ходять під іноземним прапором; у ньому наводяться відомості про наявність у членів екіпажу товарів, валюти й цінностей.

7. Митні декларації членів екіпажу судна, які є громадянами України (на загальних підставах).

8. Список запасів споживання, під якими розуміються: а) товари, призначені для споживання пасажирами й екіпажем на борту судна, незалежно від того, продаються ці товари чи ні; б) товари, включаючи паливно-мастильні матеріали, потрібні для експлуатації й технічного

обслуговування суден, у тому числі придбані за кордоном у зв'язку з ліквідацією аварії, а також для виконання необхідного поточного ремонту цих транспортних засобів; в) товари, призначені для матеріально-технічного постачання і спорядження, паливно-мастильні матеріали, сировина для промислової переробки, продовольство, інші товари, що вивозяться за межі митної території України для забезпечення виробничої діяльності українських та орендованих (зафрахтованих) українськими підприємствами суден, зайнятих морським промислом. Запаси, призначені для споживання, що переміщуються на судах через митний кордон України в обсягах, визначених на підставі встановлених Кабінетом Міністрів України норм споживання й з урахуванням тривалості рейсу, підлягають митному оформленню в безліцензійному порядку без декларування і сплати податків і зборів (крім випадків, передбачених Митним кодексом України¹), а понад зазначені норми — у загальному порядку згідно із заявленим митним режимом (вказані положення відповідають ст. 115 Митного кодексу України). Такий принцип цілком відповідний міжнародним стандартам, а саме: додатку А. 4 до Міжнародної конвенції про спрощення й гармонізацію митних процедур від 18 травня 1973 р.² (далі — Конвенція Кіото), за яким такі запаси розглядаються як тимчасово ввезенні по прибутті, отже, звільняються від податків і зборів. Митниця проводить лише їх зовнішній огляд і перевірку документів на них, а також застосовує (в необхідних випадках) їх опломбування митними пломбами. Однак Конвенція Кіото застосовується тільки до транспортних засобів, зайнятих у комерційних перевезеннях і не застосовується до особистих, а також до військових та урядових транспортних засобів і запасів, які перебувають на їх борту³.

9. Довідка капітана морського судна про наявність на борту наркотичних (психотропних) засобів, зброї та боєприпасів. На нашу думку, слід доповнити цей перелік об'єктів, обмежених у вільному обігу, ще й радіоактивними матеріалами. Адже значущість і важливість безпечного транспортування й використання таких матеріалів важко переоцінити. Це підтверджується текстом наказу Державного комітету ядерного регулювання України від 30 серпня 2006 р., № 132 «Про затвердження Пра-

¹ Митний кодекс України від 11. 07. 2002 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 2002. – № 38. – Ст. 288.

² Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур (Конвенція Кіото) від 18. 05. 1973 р. // http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_643

³ *Сандровський К. К.* Международное таможенное право: Учебник. – 3-е изд., стер. – Киев, 2002. – 461 с.

вил ядерної та радіаційної безпеки при перевезенні радіоактивних матеріалів (ПБПРМ-2006)»¹.

10. Довідка про наявність у судновій касі української й іноземної валют. За наявності на українському морському судні іноземної валюти на довідці ставиться помітка про необхідність здачі її до каси порту.

11. Зобов'язання капітана українського судна про те, що закуплені за кордоном запаси споживання не будуть винесені з борту.

12. Копія документа, що підтверджує національну належність морського судна, який визначає його державну реєстрацію й одержання права плавання під державним прапором відповідної країни.

13. Копія документа, що підтверджує право власності на морське судно.

У разі потреби подаються й інші документи, передбачені національним законодавством України. Наприклад, у разі закупівлі українським судном за кордоном товарів матеріально-технічного постачання його адміністрація подає для перевірки додаткові документи: рахунки-фактури, акти про оприбуткування або списання тощо².

Початком роботи митного наряду вважається момент подання адміністрацією судна всіх вищеназваних документів. Як правило, подані документи мають бути засвідчені судовою печаткою й підписом капітана судна. Винятком є митні декларації членів екіпажу морського судна — громадян України.

Надалі працівники митниці перевіряють правильність заповнення документів, у разі потреби вимагаючи від капітана внесення в документи відповідних змін і пояснень. Після перевірки цих документів працівник митниці проводить усне опитування капітана, звертаючи особливу увагу на наявність на борту судна зброї, наркотиків, валюти, транзитних вантажів, вантажів без коносаментів, порти заходів, тривалість та особливості рейсу, характеристики вантажу тощо. Під час виконання своїх обов'язків інспектор робить необхідні відмітки й записи в отриманих документах.

Враховуючи весь обсяг інформації, старший митного наряду розробляє план огляду судна, закріплює працівників митниці за певними

¹ Про затвердження Правил ядерної та радіаційної безпеки при перевезенні радіоактивних матеріалів (ПБПРМ-2006): Наказ Державного комітету ядерного регулювання України від 30. 08. 2006 р. № 132 // Офіц. вісн. України. – 2006. – № 38. – Ст. 2606.

² Див.: Трофімов С. А. До питання розширення списку обов'язкової інформації, що надається при здійсненні митних процедур на морському транспорті // Актуальні питання реформування правової системи України: Матер. IV міжнар. наук.-практ. конф. (1–2 черв. 2007 р.) – Луцьк, 2007. – С. 321–324.

його об'єктами, визначає час, систему зв'язку та ін. План цього огляду старший наряду записує на зворотному боці генеральної декларації.

Для супроводження інспекторської групи призначається компетентний представник з членів екіпажу судна, здатний дати відповідь на запитання й відчинити необхідні приміщення. До початку огляду рух по судну припиняється, екіпаж має перебувати в каютах.

За наявності в судовій аптечці нарковмісних ліків працівник митниці звіряє їх фактичну наявність з даними наркотик-листа, пломбує їх у сейфі або ізольованому приміщенні, зробивши відповідний запис до цього листа й генеральної декларації. Митне забезпечення на сейфі або приміщенні приймає на відповідальне зберігання капітан судна, який розписується на відповідному бланку наркотик-листа.

Якщо на судні є задекларована зброя або боєприпаси, співробітник митниці також пломбує їх у сейфі й робить відповідні записи про це в декларації зброї й генеральній декларації. Митне забезпечення на сейфі зі зброєю також приймає на відповідальне зберігання капітан судна, який розписується про це в бланку декларації зброї.

Старший наряду перевіряє судову касу, звіряючи фактичну наявність валюти в касі з даними загальної митної декларації. На судах під прапором України капітан надає митниці довідку по судовій касі у 2-х примірниках. Один, завірений працівником митниці, повертається адміністрації морського судна. Окрім цього, перевіряється правильність вивезення валюти відповідно до чинного законодавства.

Співробітники митниці, які оглядають житлові приміщення, починають з опитування членів екіпажу, які проживають у відповідній каюті, звіряючи усні дані з даними письмових декларацій. Під час усного опитування працівник митниці, якщо виникає необхідність, роз'яснює вимоги митних правил, законів України й оцінює дії або зовнішні емоційні реакції особи, яка перебуває під контролем. Після цього проводиться звіряння наявних сум валюти й цінностей з даними декларації. З потреби співробітник митниці має право вимагати вказати джерело придбання валюти й цінностей.

Після проведення усного опитування, перевірки документів і валюти інспектор оглядає приміщення й особисті речі членів екіпажу судна. Огляд слід здійснювати послідовно, уважно, дотримуючись правил техніки безпеки; слід також максимально використовувати технічні засоби контролю.

Інспектори митниці, які контролюють нежилі приміщення, уважно оглядають верхні ряди штабелів, перегородок, ящиків від верху до низу.

Усі люки, перегородки, щити електрообладнання, певні механізми мають відкриватися тільки членами екіпажу судна.

Підкреслимо, що митний огляд судна провадиться з метою перевірки даних, заявлених у вищевказаних документах. На суднові приміщення з товарами, які не підлягають пропуску через митний кордон України, накладаються митні забезпечення, складається акт довільної форми у 2-х примірниках про прийняття-передання товарів на зберігання під митним контролем. Один примірник акта зберігається в судовій справі, другий передається адміністрації морського судна. Відомості про накладення митних забезпечень заносяться інспектором в генеральну декларацію й засвідчуються печаткою судна і підписом представника адміністрації останнього, що є підтвердженням прийняття адміністрацією судна товарів в опломбованих приміщеннях на відповідальне зберігання.

За відсутності зауважень інспектор завіряє подані документи відтиском особистої номерної печатки «Ввезення», за винятком вантажних документів і зобов'язання капітана українського судна про те, що закуплені за кордоном запаси споживання не будуть винесені із судна, на яких проставляється відбиток штампу «Під митним контролем».

Якщо до митного оформлення подається більше одного примірника документа, на примірнику, який залишається у справах митного органу, робиться запис про кількість оформлених примірників цього документа.

По закінченні митного контролю й митного оформлення судна у справах митного органу залишаються всі перелічені вище документи, які подавалися для здійснення митних процедур (генеральна декларація; декларація про вантаж; вантажні документи; суднова роль; список пасажирів; декларація про особисті речі членів екіпажу; митні декларації членів екіпажу, які є громадянами України; список запасів споживання; довідка капітана про наявність на борту наркотичних (психотропних) засобів, зброї й боєприпасів; довідка про наявність у судовій касі валюти; зобов'язання капітана українського судна про те, що закуплені за кордоном запаси споживання не будуть винесені з борту; копія документа, що підтверджує національну належність судна; копія документа, що підтверджує право власності на судно).

Акцентуємо увагу на тому, що можлива наявність також інших документів, які подавалися для проведення митного контролю й митного оформлення. У справах адміністрації судна залишаються з відмітками митного органу: декларація про вантаж, декларація про особисті речі членів екіпажу судна, список запасів споживання, вантажні документи.

Насамкінець, по завершенні огляду й оформлення документів, старший митного наряду повідомляє капітанові морського судна про закінчення митного оформлення, цікавиться, чи нема питань або претензій до працівників митниці.

Досліджуючи питання здійснення митних процедур на морському транспорті, які становлять цілісний комплекс упорядкованих дій (операцій), вважаємо за необхідне вказати, що всі вони взаємопов'язані і взаємозумовлені, а відсутність хоча б однієї з процедур негативно впливає на кінцеву результативність цієї правозастосовної діяльності митних органів у царині морського транспорту.

Аналіз порядку проведення митних процедур на морському транспорті створює підґрунтя для розгляду особливостей їх здійснення. Оскільки провадженню митних процедур на морському транспорті притаманна значна організуюча сила, підвищену увагу у подальших наукових дослідженнях з цієї тематики слід приділяти їх здійсненню стосовно окремих видів морського транспорту, які забезпечують індивідуальний підхід до кожної конкретної ситуації.